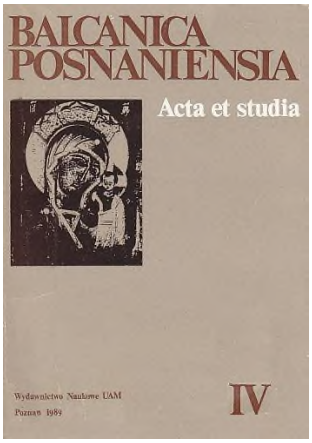

Bibliografia do artykułu:

Swoboda Wincenty, *Bizancjum w przekazach Annales Jana Długosza*, „Balcanica Posnaniensia. Acta et Studia" 1989, t. 4, s. 27–56.

https://doi.org/10.14746/bp.1989.4.3

Bibliografia przygotowana na podstawie przypisów przez Martę Stawską-Puchalską. Instytucją przechowującą materiały źródłowe jest Biblioteka Collegium Historicum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
http://bch.amu.edu.pl

Bibliography prepared on the basis of footnotes by Marta Stawska-Puchalska. The institution storing the source materials is the Library of the Collegium Historicum of the Adam Mickiewicz University in Poznań.
http://bch.amu.edu.pl

Zadanie zostało zrealizowane w ramach konkursu „Społeczna odpowiedzialność nauki II – Wsparcie dla bibliotek naukowych". Projekt zatytułowany „Digitalizacja archiwalnych wydań czasopism naukowych zgromadzonych przez Bibliotekę Coll. Historicum UAM". Projekt dofinansowany ze środków budżetu państwa, przyznanych przez Ministra Nauki w ramach Programu Społeczna odpowiedzialność nauki II. Wsparcie dla bibliotek naukowych (umowa nr BIBL/SP/0092/2024/02 z dnia 05.12.2024). Całkowita wartość projektu: 247 236,00 zł. Kwota dofinansowania: 220 836,00 zł.

The task was carried out within the framework of the competition "Social Responsibility of Science II – Support for Scientific Libraries". The project entitled "Digitization of archival editions of scientific journals collected by the Library of the Coll. Historicum of Adam Mickiewicz University". The project was co-financed from state budget funds granted by the Minister of Science within the framework of the Programme Social Responsibility of Science II. Support for Scientific Libraries (agreement no. BIBL/SP/0092/2024/02 of 05.12.2024). Total value of the project: PLN 247,236.00. Amount of co-financing: PLN 220,836.00.

UNIWERSYTET IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU

BCH BIBLIOTEKA COLLEGIUM HISTORICUM

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Społeczna Odpowiedzialność Nauki II

Swoboda Wincenty, *Bizancjum w przekazach Annales Jana Długosza*, „Balcanica Posnaniensia. Acta et Studia" 1989, t. 4, s. 27–56.

Tekst artykułu: https://pressto.amu.edu.pl/index.php/bp/article/view/54773

Źródła

Arnoldi Chronicon Slavorum, „Monumenta Germaniae Historica. Scriptores Rerum Germanicarum", t. 21, Hannoverae 1869, s. 226–230.

Auvray L., *Les régestes de Grégoire IX,* t. 1–3, Paris 1899–1910.

Böhmer J., *Regesta imperii*, t. 2: *919–1024*, z. 1, wyd. E. von Ottenthal, Innsbruck 1893.

Chronica Poloniae Maioris, wyd. B. Kürbis, „Monumenta Poloniae Historica. Nova Series", t. 8, Warszawa 1970.

Chronica regia Coloniensis, „Monumenta Germaniae Historica. Scriptores in usum scholarum", Hannoverae 1880.

Chronicon Brunwylarense, wyd. G. Eckertz [w:] *Fontes adhuc inediti rerum Rhenanarum. Niederrheinische Chroniken*, t. 2, Köln 1870, s. 139–325.

Chronikon peri ton Tourkon soultanon, red. G. Zoras, Athenais 1958.

Critobul din Imbros, *Din domnia lui Mahomed al II-lea. Anii 1451–1467*, wyd. V. Grecu, „Scriptores Byzantini", t. 4, Bucureşti 1963.

Der Briefwechsel des Aeneas Silvius Piccolomini, red. R. Wolkan, t. 3, z. 1, „Fontes rerum Austriacarum", t. 2, nr 68, Wien 1918.

Deutsche Reichstagsakten, t. 19, z. 1, Göttingen 1969.

Długosz J., *Ioannis Dlugossii Annales seu Cronicae incliti regni Poloniae*, Varsaviae 1964.

Długosz J., *Ioannis Dlugossii Historiae Polonicae,* t. 4 [w:] idem, *Opera omnia,* wyd. A. Przeździecki, t. 13, Cracoviae 1877.

Długosz J., Ioannis Dlugossii Historiae Polonicae, t. 5 [w:] idem, *Opera omnia*, wyd. A. Przeździecki, t. 14, Cracoviae 1878.

Długosz J., *Jana Długosza Roczniki czyli kroniki sławnego królestwa polskiego*, Warszawa 1961.

Gazavât-ı Sultân Murâd b. Mehemmed Hân. İzladi ve Varna Savaşları (1443–1444) Üzerinde Anonim Gazavâtnâme, wyd. H. İnalcık, M. Oğuz, Ankara 1978.

Georgios Pachymeres, *De Michaele et Andronico Paleologis libri XIII,* red. I. Bekker, t. 2, Bonnae 1835.

Ioannis Skylitzae Synopsis historiarum, red. I. Thurn, Berolini 1973.

Kodeks Sędziwoja z Czechła, Muzeum Narodowe w Krakowie: Biblioteka Książąt Czartoryskich, rkps 1310 IV.

Kronika Thietmara, red. M. Jedlicki, Poznań 1953.

La cadutta di Costantinopoli, t. 1: *Le testimonianze dei contemporanei*, t. 2: *L'ecco nel mondo*, wyd. A. Pertusi, Milano–Roma–Firenze 1976.

Laurent V., Darrouzès J., *Dossier grec de l'union de Lyon (1273–1277),* Paris 1977.

Leonardiz Chiensis Epistola de Cpolitana urbe a Mahumete II capta, ad Nicolaum V Rom. Pont. die 15 Augusti anni 1453 directa [w:] *Patrologia Graeca*, red. J.P. Migne, t. 159, Parisiis 1866, kol. 923–944.

Ljetopis popa Dukljanina, wyd. F. Šišić, Zagreb 1928.

Martini Opaviensis Chronicon pontificum imperatorumque ac de septem etatibus mundi, „Monumenta Germaniae Historica. Scriptores", t. 22, Hannoverae 1872.

Morçay R., *Chroniques de Saint Antonin. Fragments originaux du titre XXII (1378–1459),* Paris 1913.

Otto Freisingensis, *Chronicon* [w:] „Monumenta Germaniae Historica. Scriptores", t. 20, Stuttgart 1868 (reed. 1925), s. 83–337.
Piccolomini A.S., *De clade Constantinopolitana et bello contra Turcas suscipiendo* [w:] idem, *Opera quae extant omnia,* Basileae 1551 (reed. Francofurti 1967), s. 678–711.
Piccolomini A.S., *De Europa* [w:] idem, *Opera quae extant omnia*, Basileae 1551 (reed. Francofurti 1967), s. 387–471.
Piccolomini A.S., *Tractatus de captione urbis Constantinopolitani anno 1453* [w:] idem, *Aenaee Silvii Piccolomini ... Opera inedita,* red. G. Cugnoni, Roma 1883, s. 234–299.
Piccolomini E.S., *Historia de dieta Ratisponensi*, wyd. G.D. Mansi [w:] *Pii II […] orationes politicae et ecclesiasticae*, t. 3, Lucca 1759, Appendix III, s. 1–85.
Pietro e Floriano da Villola, Cronaca [w:] *Corpus chronicorum Bononiensium*, wyd. A. Sorbelli, „Rerum Italicarum Scriptores", N.S., t. 18, cz. 1, Città di Castello 1906–1940.
Potthast A., *Regesta pontificum Romanorum,* t. 1, Berolini 1874.
Povest' vremennyh let, red. M.D. Lichačev, t. 1, Moskva 1950.
Przibiconis de Radenin dicti Pulkava, Chronicon Bohemiae, „Fontes rerum Bohemicarum", t. 5, Pragae 1893.
Ptolomaei Luccensis Historia ecclesiastica nova, wyd. L. Muratori [w:] „Rerum Italicarum Scriptores", t. 11, Mediolani 1727, s. 753–1246.
Rachunki dworu króla Władysława Jagiełły i królowej Jadwigi (1388–1420), red. F. Piekosiński, Kraków 1896.
Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches, t. 5: *(1341–1453),* red. F. Dölger, P. Wirth, München 1965.
Schreiner P., *Chronica byzantina breviora,* t. 1, Wien 1975.
Tatarly I.T., *Sbornik Varna 1444,* Sofija 1969.
Tursun beg. The History of Mehmed the Conqueror, wyd. H. Inalçik, K. Murphy, Minneapolis 1978.

Opracowania

Alexandrescu-Dersca M., *L'action diplomatique et militaire de Venice pour la défence de Constantinople (1452–1453),* „Revue roumain d'histoire" 1974, t. 13, z. 2, s. 247–267.
Babinger F., *Mehmed the Conqueror and His Times,* Princeton 1978.
Babinger F., *Z dziejów imperium Osmanów. Sułtan Mehmed Zdobywca i jego czasy,* Warszawa 1977.
Barz P., *Heinrich der Löwe*, Bonn 1977.
Beck H.G., *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich*, München 1977.
Blusch J., *Enea Silvio Piccolomini und Gianantonio Campano. Die unterschiedlichen Darstellungsprinzipien in ihren Türkenreden*, „Humanistica Lovanensia" 1979, t. 28, s. 78–138.
Brand Ch., *Byzantium Confronts the West 1180–1204*, Cambridge Mass. 1968.
Brezeanu S., *Das Zweikaiserproblem in der ersten Hälfte des 13. Jahrhunderts (1204–1261),* „Revue Roumain d'histoire" 1978, t. 17, z. 2, s. 249–267.
Chodynicki K., *Kościół prawosławny a Rzeczpospolita polska, 1370–1632,* Warszawa 1934.
Dujčev I., *La crise idéologique de 1203–1204 et ses répercussions sur la civilisation byzantine*, Paris 1976.
Encyklopedia Katolicka, t. 2, Lublin 1976, kol. 795.
Falkenhausen V. von, *Untersuchungen über die byzantinische Herrschaft in Süditalien vom 9. bis ins 11. Jahrhundert*, Wiesbaden 1967.
Geremek B., *Więź i poczucie wspólnoty w średniowiecznej Europie* [w:] *Dziesięć wieków Europy. Studia z dziejów kontynentu,* red. J. Żarnowski, Warszawa 1983, s. 19–81.
Gilla J., *The Council of Florence,* Cambridge 1959.

Gjuzelev V., *Bulgarien und das Kaiserreich von Nikäia, 1204–1261*, „Jahrbuch der österreichischen Byzantinistik" 1977, t. 26, s. 143–154.
Grabski A.F., *Polska w opiniach Europy zachodniej w XIV–XV wieku,* Warszawa 1968.
Grot K.J., *Iz istorii Ugrii i slavjanstva v XII veke (1141–1173),* Warszawa 1889.
Grunzweig A., *Philippe le Bon et Constantinople,* „Byzantion" 1954, t. 24, s. 47–61.
Guilland R., *Les appels de Constantin XI Paléologue â Rome et à Venice pour sauver Constantinople (1452–1453),* „Byzantinoslavica" 1953, t. 14, s. 226–244.
Györffy G., *István király és müve*, Budapest 1977.
Halecki O., *La Pologne et l'empire byzantin,* „Byzantion" 1932, t. 7, s. 41–67.
History of the Crusades, t. 2: *The Later Crusades, 1189–1311*, red. R.L. Wolff, H.W. Hazard, Philadelphia 1962.
Hofmann G., *Isidir von Kiev als Kardinal und Patriarch,* „Orientalia Christiana Periodica" 1952, t. 18, s. 143–157.
Hohlweg A., *Kaiser Johannes VIII. Palaiologos und der Kreuzzug 1444, „*Byzantinische Zeitschrift" 1980, t. 73, s. 14–24.
Hóman B., *Geschichte des ungarischen Mittelalters*, Berlin 1940.
Inalçik H., *Fatih devri üzerinde tetkikler ve vesikalar,* t. 1, Ankara 1954.
Inalçik H., *The Ottoman Empire. The Classical Age, 1300–1600,* London 1973.
Inalçik H., *The Rise of Ottoman Historiography* [w:] *Historians of the Middle East,* red. B. Lewis, P.M. Holt, London 1962, s. 152–167.
Iorga N., *Geschichte des osmanischen Reiches,* t. 1, Gotha 1908.
Istorija na B"lgarija, t. 3: *Vtora b"lgarska d"ržava*, Sofija 1982.
Janin R., Stiernon D., *Galatie* [w:] *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastique*, t. 19, fasc. 111, Paris 1980, s. 714–731.
Kalić J., *Jovan Kinam* [w:] *Vizantijski izvori za istoriju naroda Jugoslavije*, t. 4, red. G. Ostrogorski, F. Barišić, Beograd 1971, s. 60 i n.
Karpozilos A.D., *The Ecclesiastical Controversy Between the Kingdom of Nicaea and the Principality of Epiros (1217–1233)*, Thessaloniki 1973.
Kloss B.M., Maksim Grek – perevodčik povesti Eneja Sil'vija „Vzjatie Konstantinopolja turkami", „Pamjatniki kul'tury. Novye otkrytija. Ežegodnik" 1974, Moskva 1975, s. 55–61.
Koukoulès P., *Wizantinon bios kai politismos*, Ateny 1957.
Labuda G., *Otto II* [w:] *Słownik starożytności słowiańskich*, red. W. Kowalenko, G. Labuda, T. Lehr-Spławiński, t. 3, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967, s. 561–562.
Labuda G., *Zabiegi o utrzymanie jedności państwa polskiego w latach 1138–1146*, „Kwartalnik Historyczny" 1959, R. 66, nr 4, s. 1147–1167.
Lewicki A., *Sprawa unii kościelnej za Jagiełły,* „Kwartalnik Historyczny" 1897, R. 11, s. 310–337.
Lexikon des Mittelalters, t. 1, München–Zürich 1980, kol. 387; t. 2, München–Zürich 1983, kol. 414.
Limonov J.A., *Jan Dlugoš i russkie letopisi* [w:] *Kul'turnye svjazi Rossii s evropejskimi stranami v XV–XVII vv.*, Leningrad 1978, s. 6–96.
Litavrin G.G., *O datirovke posol'stva knjagini Ol'gi v Konstantinopol*, „Istorija SSSR" 1981, z. 5, s. 173–183.
Litavrin G.G., *Putešestve russkoj knjagini Ol'gi v Konstantinopol. Problema istočnikov*, „Vizantijskij Vremennik" 1981, t. 42, s. 35–48.
Litavrin G.G., *Vojna Rusi protiv Vizantii v 1043 g.* [w:] *Issledovanija po istorii slavjanskich i balkanskich narodov*, Moskva 1972, s. 178–222.
Loenertz R.-J., *La Société des Frères Pérégrinants de 1374 à 1475. Étude sur l'Orient dominicain, II*, „Archivum Fratrum Praedicatorum" 1975, t. 45, s. 107–145.
Loenertz R.-J., *Les dominicains byzantins Théodore et André Chrysobergès et les négociations pour l'union des Églises grecque et latine de 1415 à 1430*, „Archivum Fratrum Praedicatorum" 1939, t. 9, s. 5–61.

Lurie Ja.S., *Obščerusskie letopisi XIV–XV vv.*, Leningrad 1976.
Makk F., *Byzantium and the Struggles for the Throne in Hungary in the Twelfth Century*, „Acta Classica Universitatis Debreceniensis" 1981–1982, nr 17–18, s. 221–223.
Makk F., *Contribution à la chronologie des conflits hungaro-byzantins au milieu du XIIe siècle*, „Zbornik radova Vizantološkog Instituta SAN" 1981, t. 20, s. 25–40.
Marinescu C., *Le pape Nicolas V et son attitude envers, l' empire byzantin,* „Izvestija na Archeologičeski Institut v Sofija" 1935, t. 9, s. 331–342.
Marinescu C., *Note sur quelques ambassadeurs byzantins en Occident à la veille de la chute de Constantinople sous les Turcs,* „Annuaire de l'Institut de l'philologie et d'histoire orientales et slaves" 1950, t. 10, s. 419–428.
Meuthen E., *Der Fall von Konstantinopel und der lateinische Westen,* „Historische Zeitschrift" 1983, t. 237, z. 1, s. 1–36.
Moravcsik Gy., *Byzantium and the Magyars*, Budapest 1970.
Nasonov A.N., *Istorija russkogo letopisanija XI–načalo XVIII v.*, Moskva 1969.
Novotný V., *České dějiny*, t. I/2, Praha 1913.
Opll F., *Das Itinerar Kaiser Friedrich Barbarossa (1152–1190),* Wien–Graz 1978.
Ostrogorski G., *Dzieje Bizancjum*, Wrocław 1967.
Pall F., *Ciriaco d' Ancona e la croziata contro i Turchi,* „Bulletin de la Section historique de L'Academie Roumaine" 1938, t. 20, s. 9–68.
Pastor L., *Histoire des papes,* t. 2, Paris 1901.
Paulová M., *Die tschechisch-byzantinischen Beziehungen und ihr Einfluß*, „Byzantinoslavica" 1958, t. 19, s. 195–205.
Perfeckyj E., *„Historia Poloniae" Jana Dlugoše a německé lětopisectví*, Bratislava 1940.
Perfeckyj E., *„Historia Poloniae" Jana Długoše a ruské lětopisectví*, Praha 1932.
Pertusi A., *La descrizione della cadutta di Costantinopoli (1453) nelle „Historiae Polonicae" (lib. XII) di Jan Długosz e le sue fonti, Italia, Venezia e Polonia tra Medio Evo e Eta moderna,* Firenze 1980.
Pertusi A., *Le profezie sulla presa di Costantinopoli (1204) nel cronista veneziano Marco (c. 1292) e le loro fonti bizantine (Pseudo-Costantino Magno, Pseudo-Daniele, Pseudo-Leone il Saggio)*, „Studi Veneziani" 1979, N.S., t. 3, s. 13–46.
Perzanowska A., *Wiadomości źródłowe o życiu i działalności Jana Długosza* [w:] *Dlugossiana. Studia historyczne w pięćsetlecie śmierci Jana Długosza*, red. S. Gawęda, I, Kraków 1980, s. 293–365.
Philippides M., *The Fall of Constantinople; Bishop Leonard and the Greek Accounts,* „ Greek, Roman and Byzantine Studies" 1981, t. 22, z. 3, s. 287–300.
Poppe A., *Le dernière expedition russe contre Constantinople*, „Byzantinoslavica" 1971, t. 32, z. 1, s. 1–29; t. 32, z. 2, s. 233–268.
Poppe A., *Olga* [w:] *Słownik starożytności słowiańskich*, red. W. Kowalenko, G. Labuda, T. Lehr-Spławiński, t. 3, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967, s. 477–478.
Poppe A., *Ruś i Bizancjum w latach 986–989*, „Kwartalnik Historyczny" 1978, R. 85, nr 1, s. 3–23.
Roberg B., *Die Union zwischen der griechischen und lateinischen Kirche auf dem II. Konzil von Lyon (1274),* Bonn 1964.
Rozbiór krytyczny „Annalium Poloniae" Jana Długosza z lat 1385–1480, t. 1–2, Wrocław 1961–1965.
Runciman S., *A History of the Crusades*, t. 2: The *Kingdom of Jerusalem and the Frankish East (1100–1187)*, Cambridge 1965.
Runciman S., *A History of the Crusades*, t. 3: *The Kingdom of Acre and the Later Crusades*, Cambridge 1979.
Runciman S., *The Fall of Constantinople – 1453,* Cambridge University Press 1965.
Runciman S., *The Great Church in Captivity,* Cambridge 1968.
Runciman S., *Upadek Konstantynopola 1453*, Warszawa 1968.

Runciman S., *Wielki Kościół w niewoli: studium historyczne patriarchatu konstantynopolitańskiego od czasów bezpośrednio poprzedzających jego podbój przez Turków aż do wybuchu greckiej wojny o niepodległość*, Warszawa 1973.
Saharov A.N., *Diplomatija Svjatoslava*, Moskva 1982.
Salamon M., *K voprosu o date glavnogo sraženija russkih s grekami v 1043 g.,* „Vizantijskij Vremennik" 1972, t. 33, s. 88–91.
Segl P., *„Stabit Constantinopolim". Inquisition und päpstliche Orientpolitik unter Gregor IX.,* „Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters" 1976, t. 32, s. 209–220.
Semkowicz W., *Krytyczny rozbiór „Dziejów Polskich" Jana Długosza (do 1384 r.)*, Kraków 1887.
Shaw S.J., *History of the Ottoman Empire and the Modern Turkey,* t. 1: *Empire of the Gazis,* Cambridge 1976.
Solicki S., *Metoda pracy nad dziejami obcymi w* Annales Poloniae *Jana Długosza*, „Studia Źródłoznawcze" 1977, t. 22, s. 105–110.
Solicki S., *Źródła Jana Długosza do problematyki czeskiej*, Wrocław 1973.
Spuler B., *Die goldene Horde,* Wiesbaden 1965.
Stachoń B., *Polityka Polski wobec Turcyi i akcyi antytureckiej w wieku XV do utraty Kilii i Białogrodu: (1484)*, Lwów 1930.
Strzelczyk J., *Teofano* [w:] *Słownik starożytności słowiańskich*, red. W. Kowalenko, G. Labuda, T. Lehr-Spławiński, t. 6, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1977, s. 57–58.
Swoboda W., *Bela III* [w:] *Słownik starożytności słowiańskich*, red. W. Kowalenko, G. Labuda, T. Lehr-Spławiński, t. 7, *Suplement*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1982, s. 427–428.
Swoboda W., *Bułgaria i Bułgarzy w oczach Polaków XII–XVII wieku*, „Balcanica Posnaniensia. Acta et Studia" 1985, t. 2, s. 235–253.
Swoboda W., *Gabriel-Radomir* [w:] *Słownik starożytności słowiańskich*, red. W. Kowalenko, G. Labuda, T. Lehr-Spławiński, t. 2, Wrocław–Warszawa–Kraków 1964, s. 77.
Swoboda W., *Glosy tureckie do rozbioru krytycznego „Annales" Jana Długosza,* „Studia Źródłoznawcze" 1983, t. 27, s. 67–82.
Swoboda W., *Jan Władysław* [w:] *Słownik starożytności słowiańskich*, red. W. Kowalenko, G. Labuda, T. Lehr-Spławiński, t. 2, Wrocław–Warszawa–Kraków 1964, s. 317–318.
Swoboda W., *Keanus* [w:] *Słownik starożytności słowiańskich*, red. W. Kowalenko, G. Labuda, T. Lehr-Spławiński, t. 2, Wrocław–Warszawa–Kraków 1964, s. 401.
Swoboda W., *Kilka uwag o tzw. „Zapiskach Janczara" Konstantyna Michajłowicza z Ostrowicy*, „Kwartalnik Historyczny" 1980, R. 87, nr 2, s. 493–498.
Swoboda W., *Samuel* [w:] *Słownik starożytności słowiańskich*, red. W. Kowalenko, G. Labuda, T. Lehr-Spławiński, t. 5, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1975, s. 41–42.
Swoboda W., *Włodzimierz I Wielki* [w:] *Słownik starożytności słowiańskich*, red. W. Kowalenko, G. Labuda, T. Lehr-Spławiński, t. 6, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1977, s. 532– 534.
Tončev A., *Neispolzuvani sređenija za istorijata na b"lgarskite zemi...* [w:] *P"rvi meždunarodni kongres po b"lgaristika. Dokładi*, t. 1, Sofija 1982.
Töpfer B., Engel E., *Vom staufischen Imperium zum Hausmachtkönigtum*, Weimar 1976.
Urbánek R., *Vladislav Varnenčik – skutečnost a legenda,* Praha 1937.
Uspienski F.I., *Istorija Vizantii,* t. 3, Moskva 1948.
Voigt G., *Enea Silvio Piccolomini als Papst Pius II. und sein Zeitalter,* t. 2, Berlin 1862. (reed. Berlin 1967).
Vollrath H., *Konrad III und Byzanz*, „Archiv für Kulturgeschichte" 1977, t. 59, s. 321–365.
Wolski J., *Historia powszechna. Starożytność,* Warszawa 1965.
Zaborov M.A., *Vvedenie v istoriografiju krestovyh pohodov*, Moskva 1966.
Žavoronkov P.I., *U istokov obrazovanija nikejskoj imperii*, VV 1977, t. 38, s. 30–37.
Zimmermann H., *Das dunkle Jahrhundert. Ein historisches Porträt*, Graz–Wien 1971.

Zinkeisen J.W., *Geschichte des Osmanischen Reiches in Europa*, t. 1, Hamburg 1840.
Zinkeisen J.W., *Geschichte des Osmanischen Reiches in Europa*, t. 2, Gotha 1854.